

نقش باورهای دینی در پیشگیری از اعتیاد

نقش مذهب در پیشگیری از اعتیاد به گونه‌ای است که بسیاری از اندیشمندان بزرگ جهان مثل فروید، یونگ و ویلیام جیمز، مذهب را به عنوان عامل مستحکمی در مقابل آسیب‌های اجتماعی از جمله اعتیاد تلقی نموده‌اند. مهم‌ترین نقش مذهب، پیشگیری اولیه از اعتیاد است به این معنا که هر چه فرد از لحاظ اعتقادی در سطح مطلوب‌تری قرار گیرد، کم‌تر به دام اعتیاد گرفتار می‌شود.

نویسنده: حمید فلاحتی

نقش باورهای دینی در پیشگیری از اعتیاد

تجربه جهانی در مسیر مبارزه با مواد مخدر و پیشگیری از اعتیاد، نشانگر آن است که همزمان با تلاش‌های پلیسی - انتظامی در تداوم مبارزه سخت‌افزاری با این پدیده می‌بایست حرکت‌های فرهنگی و به عبارتی نرم‌افزاری نیز در این عرصه انجام پذیرد. مذهب به عنوان یک عامل فرهنگی می‌تواند در پیشگیری از شیوع این بلای خانمان سوز نقش ممتازی ایفا کند.

مواد مخدر و اعتیاد به عنوان یک پدیده اجتماعی جوامع و فرهنگ‌های مختلف را تحت سیطره خود در آورده است. اعتیاد و سوء استفاده از مواد مخدر بیش از همه، قشر جوان و نیروی فعال جامعه را هدف خود قرار داده است.

دین اسلام به دلیل ماهیت اجتماعی‌اش و دیدگاهی که نسبت به انسان و رشد و کمال او دارد، در بردارنده بسیاری از مؤلفه‌های جامعه‌شناختی است. نقش مذهب در پیشگیری از اعتیاد به گونه‌ای است که بسیاری از اندیشمندان بزرگ جهان مثل فروید، یونگ و ویلیام جیمز، مذهب را به عنوان عامل مستحکمی در مقابل آسیب‌های اجتماعی از جمله اعتیاد تلقی نموده‌اند. مهم‌ترین نقش مذهب، پیشگیری اولیه از اعتیاد است به این معنا که هر چه فرد از لحاظ اعتقادی در سطح مطلوب‌تری قرار گیرد، کم‌تر به دام اعتیاد گرفتار می‌شود؛ چرا که بسیاری از دستورات دینی در کنترل اعتیاد مؤثر است. بررسی‌ها نشان می‌دهد افرادی که اصول مذهبی را پذیرفته‌اند و به آن پایبندند، کم‌تر از افرادی که مذهبی نیستند، مواد مخدر مصرف می‌کنند. مذهب در سه سطح می‌تواند مصرف مواد را تحت تأثیر خود قرار دهد:

۱. فعالیت‌های پیش‌گیرانه

نخستین تأثیر مذهب، شامل فعالیت‌های پیش‌گیرانه‌ای است که برای تحریم شروع مصرف مواد به کار گرفته می‌شود و می‌تواند در برگیرنده آموزش مستقیم مردم درباره منع مصرف مواد و همچنین هدفمند کردن

زندگی باشد که در این صورت مصرف مواد عملی پسندیده نیست.

۲. جلوگیری از رواج و گسترش

دومین تأثیر مذهب، مداخله در جلوگیری از گسترش اعتیاد در افرادی است که مصرف آزمایشی و گاه به گاه مواد را شروع کرده‌اند. به طور کلی مصرف مواد در انسان حالتی غیر عادی ایجاد می‌نماید، این حالات که بیشتر لذت‌بخش‌اند به صورت موقت و کاذب ایجاد می‌گردد. بروز همین حالات کیف و لذت بعد از اولین مصرف که در بعضی موارد فقط به صورت کنجکاوی مبادرت به آن می‌گردد، باعث تداوم مصرف و اعتیاد می‌شود.

۳. کمک برای ترک مواد

سومین تأثیر مذهب، شامل برنامه‌هایی است که برای کمک به افراد معتاد به منظور ترک و همچنین پرهیز از بازگشت مجدد در آنان فراهم شده است. هدف عمده از اجرای برنامه‌های کاربردی، پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر و روان‌گردان، تأمین حفظ سلامت افراد تشکیل دهنده جامعه و جلوگیری از زیان‌هایی است که ناشی از عرضه و سوء مصرف مواد مخدر و روان‌گردان است. نتیجه اجرای این برنامه‌ها، داشتن جامعه‌ای سالم خواهد بود.

از سوی دیگر دین برای انسان باایمان حد و مرزهایی را مشخص کرده است؛ مؤمن حق ندارد عقل خویش را زایل کند، انسان باایمان نباید به خود و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند ضرر برساند. شراب و اعتیاد باعث زایل شدن عقل می‌شود و توانایی انسان را برای تفکر درست و ادراک صحیح از بین می‌برد. عقل و وجدان به عنوان حافظان انسان جهت جلوگیری از خروج از حدود انسانی و اجتماعی پیوسته در گفتگو با نفس است. حال با تعطیل شدن این دو نگهبان آدمی در سرایشی سقوط قرار می‌گیرد به گونه‌ای که امکان نجات برای او متصور نیست. در مرحله‌ای فراتر، وابستگی طبیعی بدن انسان و احساس نیاز به مصرف مداوم این مواد، سرچشمه بسیاری از کج‌روی‌ها خواهد بود. آدمی که گرفتار مصرف مداوم می‌شود، ضمن اینکه هوش اجتماعی خود را تا حد زیادی از دست می‌دهد، به دلیل وابستگی به این مواد قدرت کاری و ایفای نقش اجتماعی خود را نیز از دست می‌دهد از این رو ضمن انگل شدن در اجتماع به دلیل عدم توانمندی در رفع حواجی اقتصادی خود از جمله تهیه مواد، ناخواسته به سایر انحرافات اجتماعی مثل سرقت و عضویت در گروه‌های بزهکاری روی خواهد آورد.

خسارت و ضرر اعتیاد تنها متوجه خود فرد نیست بلکه زندگی اعضای یک خانواده و جامعه را فلج می‌کند به گونه ای که زیان و خسارت آن جبران ناپذیر است و از آنجایی که اعتیاد، اغلب قربانیان خود را از میان نسل جوان برمی‌گزیند و استعدادها و قابلیت‌های آنان را به انحطاط می‌کشاند و موجب از بین رفتن ارزش‌های معنوی و اخلاقی در یک جامعه می‌شود.

قرآن مجید در آیات متعددی انسان را از ضرر رساندن به خویش نهی کرده است: «وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ؛ [با هزینه کردن مال در راه نامشروع] خود را به هلاکت نیندازید.»

و در آیه دیگر می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ/ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ؟ ای کسانی که ایمان آورده‌اید، شراب و قمار و بت‌ها و تیرهای قرعه پلیدند [و] از عمل شیطان‌اند، پس از آن‌ها دوری گزینید باشد که رستگار شوید/ همانا شیطان می‌خواهد با شراب و قمار میان شما دشمنی و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا و از نماز باز دارد پس آیا شما دست برمی‌دارید؟»

در این آیات شریف پروردگار متعال، ما را از ارتکاب پلیدی‌ها و ناروایی‌ها نهی می‌کند و به شیطانی بودن عمل شرب خمر، تصریح می‌کند و در ضمن به برخی آثار روانی و اجتماعی آن اشاره می‌کند که عبارتند از؛ ایجاد عداوت و کینه، تولید دشمنی و نفاق میان افراد اجتماع.

حاصل آنکه از آنجا که مذهب و سلامت معنوی، حافظ شخصیت و کرامت انسانی است و مواد مخدر شخصیت انسانی و فضائل اخلاقی و عزت نفس را از فرد سلب می‌کند و به جای آن زبونی و ذلت را به فرد می‌دهد، بنابراین مردم باید در بالا بردن و ارتقای سطح سلامت معنوی خود بکوشند تا از این طریق از گرفتار آمدن در دام معضلات اجتماعی مخصوصاً اعتیاد رهایی یابند.

حاصل آنکه امروزه یکی از مشکلات جوامع بشری، مشکل اعتیاد و مواد مخدر است که در کمین افراد جامعه خصوصاً جوانان و نوجوانان است. همان‌طور که می‌دانیم پیشگیری بهتر از درمان است؛ چرا که اگر پیشگیری به موقع و مناسب انجام گیرد، دیگر نیازی به درمان نیست لذا رویکردهای پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر در میان جوانان بایستی در سنین نوجوانی و جوانی به عنوان آسیب‌پذیرترین گروه خطر متمرکز گردد.

از سوی دیگر اختصاص مبحثی تحت عنوان دیدگاه اسلام در مورد ضررهای مصرف الکل و مواد مخدر با استفاده از آیات و روایات و احادیث ائمه در کتاب‌های دینی و معارف تمام مقاطع تحصیلی برای نهادینه شدن نگرش‌های ضد مصرف مواد ضروری است.

پیشگیری از اعتیاد و سوء مصرف مواد مخدر نه تنها بسیاری از هزینه‌های مادی و معنوی مبارزه با قاچاق و مصرف مواد مخدر را کاهش می‌دهد، بلکه به صورت مستقیم و غیرمستقیم از آسیب‌ها و معضلات فردی و

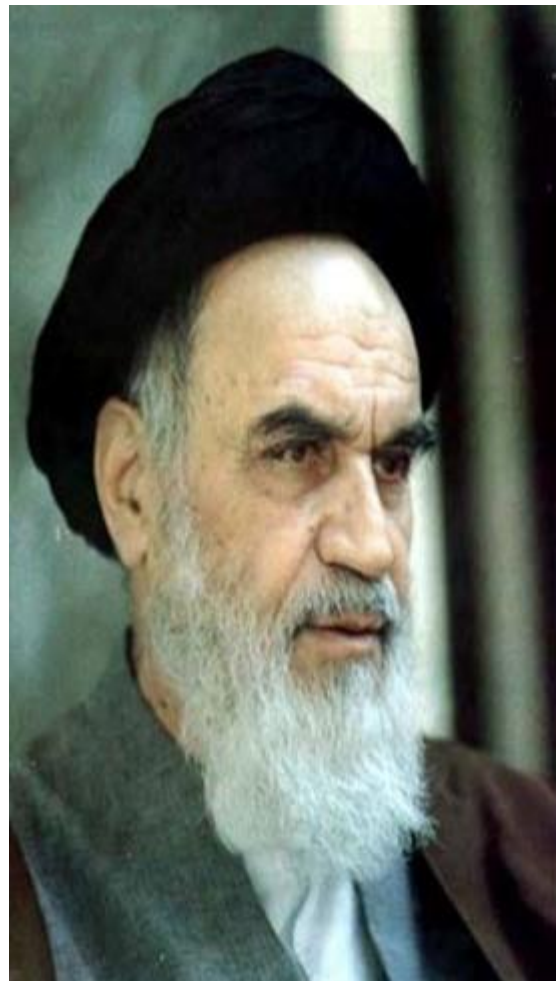
اجتماعی که زاینده اعتیادند، جلوگیری می‌کند.

نظر فقهاء درباره مصرف مواد مخدر

علاوه بر موارد قید شده در توضیح المسائل فقهاء که برای عموم مردم آزاد و در دسترس است از حضرات آیات عظام استفتائاتی خاص درباره مصرف مواد مخدر شده و فتاوی آنان دال بر حرام بودن خرید، فروش و اعتیاد به مواد مخدر است. به عنوان نمونه به استفتاء برخی از آیات عظام که طی سؤال ذیل مطرح گردیده و پاسخ آنان اشاره می‌شود:

سؤال:

استعمال مواد مخدر از قبیل بنگ، حشیش، تریاک، هروئین، مورفین، ماری جوانا و... به صورت‌های گوناگون (خوردن، آشامیدن، دود کردن، تزریق، شیاف) چه حکمی دارد؟

حضرت امام خمینی (ره): هروئین حرام است و ارتزاق به آن جایز نیست و اعتیاد به تریاک جایز نیست و معتاد در صورت عدم لزوم ضرر (یعنی اگر ضرر نداشته باشد) باید آن را ترک کند و خرید و فروش یا کشت، منوط است به مقررات دولت اسلامی و تخلف جایز نیست، (استفتائات، ج ۲، ص ۳۵ الی ۳۷) توصیه امام خمینی در خصوص مواد مخدر: «این هم (مواد مخدر) یک توطئه است که قدرت‌های بزرگ به این وسیله به ما ضربه می‌زنند».

حضرت امام خامنه‌ای (مد ظله العالی): استعمال مواد مخدر و استفاده از آن‌ها مطلقاً حرام است، به خاطر ضررهای فردی و اجتماعی که بر آن‌ها مترتب است و به همین جهت خرید و فروش و حمل و نقل و نگهداری آن‌ها هم حرام است، مگر در مورد معالجه مرض، آن هم به تشخیص پزشک حاذق و مورد اعتماد که در این مورد استعمال آن به مقدار ضرورت اشکال ندارد، (اجوبه‌الاستفتائات، ج ۲، ص ۳۲۴ و ۳۲۵) توصیه مقام معظم رهبری در خصوص مواد مخدر: «غرق کردن نسل جوان در فسادهای گوناگون و اعتیاد به مواد مخدر و سُکرآور یک سیاست پیاده شده استعمار و استکبار است».

IQNA/Photo:N.KHoshkholgh

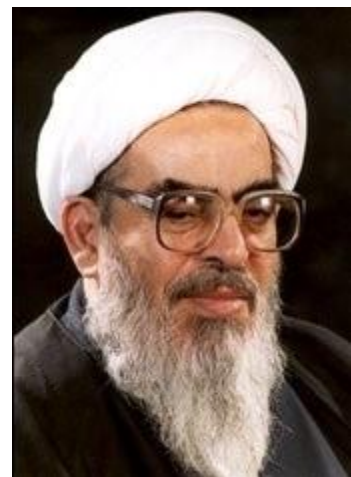
حضرت آیت الله مکارم شیرازی: استفاده از مواد مخدر برای هیچ کس جایز نیست؛ مگر این که اگر کسی بخواهد آن را ترک کند جانش به خطر بیفتد. هم‌چنین معامله (یعنی خرید و فروش) این مواد باطل است، (استفتائات، ص ۱۵۵)

توصیه حضرت آیت الله مکارم شیرازی در خصوص مواد مخدر: «به عقیده بنده مهم‌ترین راه مبارزه با مواد مخدر مبارزه فرهنگی است؛ یعنی اگر ابعاد و آثارش را از طریق مختلف نشان بدهند و جامعه آگاهی پیدا کند، بسیاری از مواد مخدر فاصله می‌گیرند. اگر از طرق مختلف، آموزش داده شود و سطح فرهنگ مخصوصاً نسل جوان بالا برود درباره مواد مخدر و بدانند بلائی است که وقتی انسان گرفتارش بشود نجات از آن بسیار مشکل است، من معتقدم که تا حد بسیار زیادی ما جلو این کار را می‌توانیم بگیریم و موفق خواهیم شد.»

حضرت آیه الله العظمی بهجت: مصرف هروئین و نظیر آن حرام است و آنچه در ارتباط با آن است حکم خود را دارد و خرید و فروش آن هم جایز نیست و اعتیاد به تریاک جایز نیست و مقدمات آن هم جایز نیست و احتراز لازم است.

توصیه حضرت آیه الله العظمی بهجت در خصوص مواد مخدر: «شکی نیست که مصرف مواد مخدر حرام است، مضر و مرض آور است، نمی شود بگوییم که حرام نیست، تریاک کشی هم همینطور است... چه ضرری! که هم در مال و هم در بدن و در همه چیز است. این را همه می دانند که اضرار حرام است، شما می توانید از همه علماء که واسط بین ما و اعلاء علیین هستند سؤال کنید. این اشتباه محض است که بعضی فکر می کنند اینها (مصرف مواد مخدر) لذایذ است.»

حضرت آیه الله العظمی فاضل لنکرانی: استعمال مواد مخدر و خرید و فروش آنها حرام است و استعمال دخانیات نیز اگر زمینه اعتیاد را ایجاد کند حرام است و معتاد در صورت عدم ضرر باید آن را ترک کند و خرید و فروش یا کشت، منوط است به مقررات دولت اسلامی و تخلف جایز نیست، (جامع المسائل، ص ۲۴۹ - ۲۵۰)

توصیه حضرت آیه الله العظمی فاضل لنکرانی در خصوص مواد مخدر: «من اتفاقاً شخصا خودم نسبت به این مسئله مواد مخدر یک حساسیتی دارم، برای این که ملاحظه می کنم افرادی که گرفتار این مسئله هستند، حالا بر طبق آنچه من تشخیص دادم، اینها یا به طور کلی از انسانیت منحرف شدند و دیگر نمی شود کلمه انسان را بر ایشان اطلاق کرد و یا حداقل تا حدی از انسانیت منحرف شده اند. انسان نمی تواند با مواد مخدر ارتباط داشته باشد، برای این که مستلزم خروج از انسانیت است یا به نحو مطلق یا

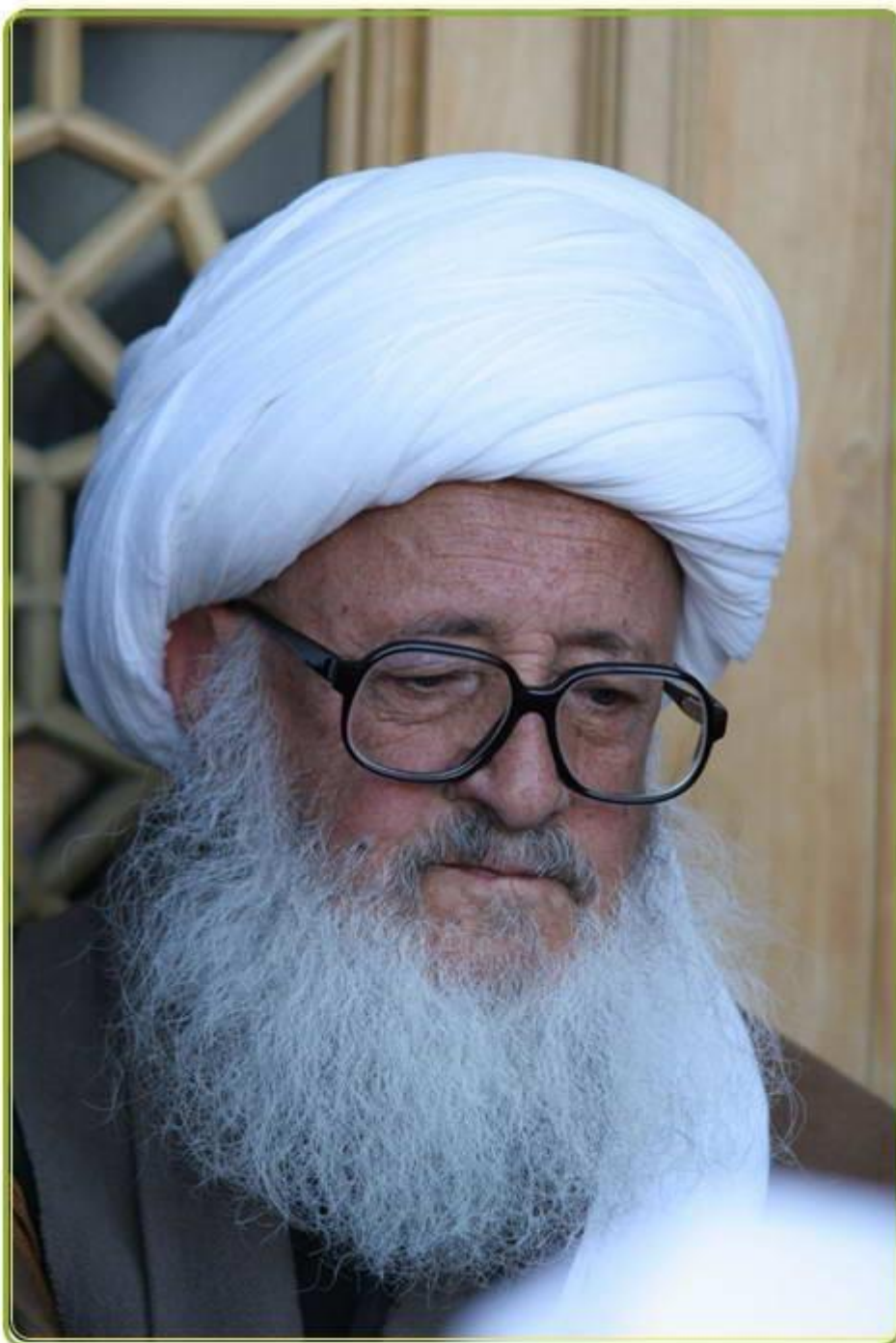
فی الجمله و عملاً هم ما این معنا را می بینیم. باید سازمان تبلیغات ما یکی از مسائلی را که به مبلغین تاکید می کند مسئله مواد مخدر و مبارزه با آن باشد، این ها صحبت کنند در مجالسی که متناسب است و ضررهای دنیوی و اخروی استفاده از مواد مخدر را بیان کنند، اکتفا نکنید به مسئله رادیو و تلویزیون...»

حضرت آیه الله العظمی نوری همدانی: از آن جا که مضرات مواد مخدر، این بلای خانمانسوز از همه جهت روشن و واضح است، لذا حمل و نقل، خرید و فروش و تولید و توزیع آن به هر شکل که باشد مانند مصرف نمودن آن حرام است و ترک اعتیاد نیز لازم است و باید مبلغین محترم و کلیه کسانی که با توفیق خداوند در راه ارشاد و هدایت جامعه گام برمی دارند مردم جامعه را از مضرات این بلای بزرگ آگاه نمایند. توصیه حضرت آیه الله العظمی نوری همدانی در خصوص مواد مخدر: در قرآن کریم هست هر چیزی که برای بدن مضر باشد حرام است. این فرهنگ باید در جامعه جا بیافتد که چیزی که مضر است حرام است و مواد مخدر برای بدن مضر است.

حضرت آیه الله العظمی تبریزی: اعتیاد به مواد مخدر مزبوره که نوعا آفت اجتماعی دارند جایز نیست.

حضرت آیه الله العظمی وحید خراسانی: باید با این جوان (معتاد) مثل پدری با فرزند مریض معامله کنیم، به لطف، به عنایت، به نصیحت، ممکن نیست عوض نشود و از آن چیزها (مواد مخدر) منعش کنیم و نگذاریم به او برسد، وسایل علاجش را فراهم کنیم. اگر چنانچه این راهها طی شود، سال دیگر تعداد معتادان کم تر می شود، منتها همه باید دست به دست هم بدهیم، این یک کاری است که تنها از دست یک گروه بر نمی آید.

مثل آتشی است که به یک شهر افتاده، آن وقت یک عده برای خاموش کردن آتش کافی نیستند، همه باید کمک کنند.